

Anže.

Povest. — Spisal Stanko Svetina.

I.

isti dan je jokal Čebriinov Anže, kakor še nikoli prej. Moj Bog! Vsak bi jokal, če bi se mu pripetilo kaj takega. Čebriinovemu Anžetu so umrli mati, zato mu je bilo tako hudo. Očeta je izgubil, ko je bil še v zibelki: Francek, brat Anžetov, je pa umrl za plučnico — in zdaj še mati.

Prišli so v hišo možje: prišel je mizar Kotarjev Miha in so se pogovarjali: »Drugega nam ni zdaj, kakor v sitnost. Nima nič! Narediti nam je vse zastonj; niti krajcarja ne dobimo za to.« Anže je jokal in gledal može z nevoljnimi obrazi in se jih je bal. Stisnil se je v kot k peči in hudo mu je bilo. — Kako so rekli mati? Pošten bodi, Anže, in ne bo se ti slabo godilo; potrpi, če ti bo hudo in ne godrnjaj! Ljubi Bog bo že skrbel zate, kakor skrbi za vse, tudi za najmanjšega črvička na zemlji. Tako so mu naročali mati na smrtni postelji. Anže si je zapomnil besede in si jilt je vtisnil v srce.

Prišle so ženske in so preoblekle mater. Položile so jo na oder, djale so ji v roke križ in rožni venec in postavile na vsako stran odra dve sveči. Poleg odra je stala mizica, pogrnjena z belim prtom, in na njej je bila posodica s soljo in z oljkovo vejico. Anže je sedel pri odru na stolčku, glavo je naslonil v dlan in je jokal. Mati je imela oči zaprte, vsa je bila bela kot sneg, samo lasje so bili rjavi. Po izbi je bilo vse tiho, le muhe so brenčale po kotih in zdajpazdaj se je zaslišal zategnjeni jok Anžetov.

Zvečer so prihajali vaščani v hišo. Možki so posedli stole pri mizi, ženske z otroki so pa sedle na klop pri peči. Stari Boltetovec je vzel iz žepa rožni venec in je začel moliti naprej. Počasi je molil, vedno z istim glasom, ostali so mu pa odgovarjali. Ko je odmolil, so možje zažgali tobak, pogovarjali se o tem in onem, ženske so pa zapele. Anže je imel oči od joka vse rdeče in bled je bil v obraz. Ni mu bilo všeč, da so peli, in hud je bil na ženske.

»Kaj bo zdaj s fantom?« je vprašal Šimnov Jaka, star tesar, in je pogledal družbo okrog mize.

»Kaj bo? Oni Treskar ga mora vzeti k sebi, saj je stric njegov. Škoda, ne bo se godilo dobro fantu, res ne. On je siten in strog človek; nobena stvar mu ni prav po volji. Treskarica je sicer dobra ženska, pa kaj, ko vedno njegova vse velja. Jaz poznam oba, njega in njo. Škoda za fanta, kakor sem rekel.« Tako je pravil cerkovnik Tine.

Anže je slišal vse to. Domislil se je, da so mu pravili mati o stricu, ki je hud in čemeren. Videl ga še ni nikoli. »Črne brke ima in hude oči.« si je mislil Anže, in strah ga je bilo pred stricem že sedaj. »Priden bodi, pa ubogaj, in stric ne bo nate nič hud in še rad te bo imel,« so dejali mati

v svoji boleznì. »Priden bom in ubogal ga bom,« je sklenil Anže in je vzdihnil. Oči so mu bile trudne in zaspal je.

Imel je hude sanje. Z materjo sta šla po beli in široki cesti. Solnce je sijalo prazniško in se jima je smejalo v obraz. V dalji se je zaprašilo in iz prahu se je prikazal voz. Na njem je sedel debel človek, ves porastel po obrazu. »Stric je,« so dejali mati in so prijeli Anžeta za roko. Ko je pridrčal voz do njiju, je skočil mož z njega, iztrgal Anžeta materi, prijel za bič in ga dvignil. Anže je pa zakričal in se zbudil.

»Kaj pa ti je?« je vprašal stari Boltetovec in je stopil k njemu.

»Sanje sem imel hude; o stricu se mi je sanjalo. Kje so pa drugi, ali so že odšli?«

»Seveda so šli, saj bo že štiri ura. Le zaspì še in ne boj se, pa v posteljo pojdi! Saj ti ni treba misliti na strica. Zato se ti sanja tako, ker vedno misliš nanj.«

Anže se je trudil, da bi zaspal, pa ni več mogel. Gledal je sveče, ki so plapolale ob odru, pogledal je mater, ki je mrtva ležala na odru, in solze so mu spet prilezle v oči.

Solnce je že sijalo na nebu, in megla se je razgubljala in se trgala ob gričih, ko je prišel mizar Kotarjev Miha k Čebrinovim in je prinesel rakev. Z njim so prišli še drugi ljudje, vaščani in iz okolice. Anže je poznal večinoma vse; sosede že tako, druge je pa videl ob nedeljah pred cerkvijo. Le enega ni poznal in ga ni videl nikoli: visokorastlega moža z gladko obritim licem, s črno suknjo in s črnimi hlačami. Resen je bil njegov obraz, skoraj osoren.

Mož je stopil k Anžetu. »Ali si ti ranjke sin?« ga je vprašal in ga pogladil z roko po glavi.

Anže je gledal in ni rekel ničesar. Bilo ga je nekoliko sram, nekoliko se je pa tudi bal.

»Ali je ta Micin?« vpraša mož še enkrat in pogleda naokoli.

»Seveda,« odgovori Kotarjev Miha. »Zakaj pa ne zineš in ne poveš gospodu, čigav si. Tvoj stric so. Glej ga no, tako molčiš kakor grob, pa jokaš se venomer! Kakšen pa si že od joka!«

»Ne govori tako preko pameti? Misliš, da bo pel in vriskal, ko mu je umrla mati? Bodi, bodi!« zine stari Boltetovec, kateremu se je fant smillil.

»Torej ti pojdeš z menoj? K nam pojdeš, veš. Kako pa ti je ime?«

»Anže.«

»Vidiš, Anže, z menoj pojdeš. Ne bo ti hudo pri nas, če boš priden in ubogljiv. — Kaj bi? Majhen si še, za trdo delo nisi, past boš hodil in staremu Janezu boš pomagal pri konjih. Ali ti je všeč?«

»Rad imam konje,« reče tiho Anže in pomisli na sosedovega rjavca, skočnega in čilega, in tudi na voziček, zeleno pobarvan in gladkotekoč.

Pri fari je zazvonilo. Prišli so župnik in tudi cerkovnik Tine je prišel z njimi. Štirje možje so dvignili rakev in jo zadeli na rame. Izprevod se je začel pomikati. Najprvo je šel cerkovnik; v rokah je držal križ. Za njim so šli gospod župnik; nato so nesli pogrebci rakev in takoj za možmi

je šel Anže s stricem in nato še drugi pogrebniiki. Anže je ihtel, da je imel vso mokro rutico od solz. Stric je hodil pokonci poleg njega. Veter se je igral z njegovimi lasmi, a on se ni zmenil prav nič za to — mirno in korakoma je stopal in ni potočil solze.

Šli so v cerkev in so posedli po klopeh. Gospod župnik so darovali sveto mašo za ranjko mater. Po maši je bil pogreb. Ko so spustili rakev v grob, so okoli stoječi komaj držali Anžeta, da ni skočil za njo. Plakal je, da ga ni bilo utolažiti. Z njim so jokale vse ženske in tudi marsikateremu možkemu so prišle solze v oči, da si je misli: »Poglej, kako jo je imel rad!«

Dolgo časa je klečal Anže ob materinem grobu. Ko se je naposled ozrl, že ni bilo skoro nikogar na pokopališču. Le dolgi stric se je pogovarjal pri cerkvenih vratih s cerkovnikom Tinetom. Ko je videl, da se je Anže ozrl, šel je k njemu in ga prijel za roko: »Glej no, kakšen si po hlačah, vse si umazal, ko si klečal; pa so še dobre hlače! Rutico bi bil djal pod kolena. Ne smeš biti tak; škoda obleke! Obleke je škoda, pravim. Kaj gledaš tako tjavendan in me nič ne poslušaj! Zdaj je že, kar je; ni se ti treba držati tako puščobno. — Ali imaš še kaj obleke doma?«

»Imam nekaj,« reče Anže in povese glavo, ker se ni upal pogledati v strica.

»Spravi vse skupaj; še danes bova šla! Za drugo sem že poskrbel, saj dosti ni vredno, kar je.« Tako je sklenil stric in se namrdnil.

Šla sta na dom. Pusto in prazno je bilo tam po izbi, in vonj po ugaslih svečah še ni izginil. Anže je odprl staro, črvido škrinjno in je vzel iz nje nekaj perila, telovnik, hlače in suknjo. Povezal je vse v culo, pomočil prst v blagoslovljeno vodo, pokrižal se in odšla sta s stricem. — — —

»K gospodu župniku bi še rad stekel, da bi se poslovil,« se domisli Anže in pogleda strica.

»Moj Bog! Misliš, da je toliko časa, da te bom še čakal. Ne bova takoj doma, ko bova za onimle hribom. Nič te ne morem čakati, kar brž pojdiva! Pri Boltetovcu, na koncu vasi, imam konja in voz. Ne smeva se muditi, če hočeva biti še pred nočjo doma,« reče stric.

Prišla sta k Boltetovcu. Oštir in stric sta se menila dolgo in se domenila.

»Pa naredite tako, kakor sem naročil. Enkrat že pridem sem, pa mi daste tačas tisto, kar bodeite dobili za zapuščino. Tudi primaknil vam bom nekaj — veste, nisem tak,« je rekel Treskar Boltetovcu in vpregel sam konja.

»Zdaj pa na voz!« je zaklical Anžetu in tudi sam sedel na koleselj. Potegnul je z vajeti, dvignil bič in voz je zdrčal po cesti.

Ko sta bila že daleč iz vasi, ozrl se je Anže še enkrat nazaj. Hiše so se že komaj vidile . . . Beli zvonik je stal ponosno pokonci . . . Tudi tega začne zakrivati bližnji grič . . . Jabolko vrh zvonika se še sveti v zlatorumenih žarkih . . . gozd, grič, polje, nebo. Skrivaj si je otrl Anže solzo, Treskar pa je švignil z bičem po konju.

Prijazen je bil Treskarjev dom. Hiša, enonadstropna, lepo pobeljena in krita z opeko, je stala ob vznožju zelenega griča. Okoli hiše je bil vrt, sadni vrt s širokovejnatiimi jablanami, vitkimi črešnjami in slivami. Za hišo je bilo dolgo, nizko poslopje z majhnimi okni in s širokimi vrati. Tu je kraljeval Treskarjev hlapec, stari Janez, med konji in med govejo živino. Tik tega poslopja je stal hlev za prešiče, ki jih je oskrbovala dekla Neža. Nekoliko strani od hleva je bil velik kozolec. Pred vratom in pred hišo se je vila široka, bela cesta, ki je vodila v glavno mesto. Ko še ni bilo v tem kraju železnice, je bila cesta vedno polna veselih voznikov, ki so se radi ustavljali pri Treskarju, ker so vedeli, da ima dobro pijačo in dobro kuhinjo. Takrat namreč je imel Anžetov stric še gostilno. Ko pa je začel voziti vlak, je postala cesta tiha in mirna. Od tačas pa je Treskar opustil gostilno. Bogat mož je bil, in ni se mu bilo treba ukvarjati s tem, da bi stregel drugim.

Precej oddaljena od Treskarjevega doma je ležala v dolini farna vas Kot. Cerkev je bila tam z dvema zvonikoma, župnišče in šola. Hiše so bile večinoma krite z opeko in le par jih je bilo slamnatih.

Dvanajst let je bilo Anžetu, ko je prišel k stricu. Privadil se je hitro razmer na novem domu; privadil se je osornega Treskarja in ni se več čudil navadam čudnega moža. Treskarica je bila namreč povsem drugačna, kakor njen mož. Smilil se ji je Anže-sirota in rada ga je imela, kakor svojega sina Lipeta, ki je študirāl v mestu. Večkrat mu je dala kak priboljšek, postala je sploh Anžetu druga mati. Anže je vedel ceniti njeno dobroto in ji je bil vdan in poslušen v vsem.

Velik prijatelj Anžetov je bil tudi stari hlapec Janez. Že od mladega je bil pri hiši in je služil še očetu sedanjega gospodarja. Njegov svēt je veljal veliko pri vseh domačih. Ko je prignal zvečer Anže domov krave, mu je pomagal nositi vodo konjem, ali pa je šel po seno na kozolec, ali pa v kaščo po zobanje namesto njega. Ko sta opravila delo, sta sedla na klop pred hlevom, in Janez je jel pripovedovati Anžetu dogodke iz svojih mladih let. Tako sta postala trda prijatelja.

Komaj je zjutraj prisvetilo solnce izza gora, že je skočil Anže s svojega ležišča, je odmolil jutranjo molitev in se umil pri koritu. Nato je šel v hlev, odvezal krave, izgnal jih vun in jih gnal past na bližnjo reber.

Priljubila se mu je tista reber in žalosten bi bil, da ni več hodil tja past. Krave je pustil, da so mulile travo, sam pa je sedel na bližnjo »klop«. Ni bila lesena tista klop. Par kamnov, drug poleg drugega, pa je bila zanj napravljena klop. Tu je presedel ves čas, da je na fari zazvonilo, tu se je spominjal vseh svojih žalostnih in veselih dni, kar jih je preživel. Pogledal je večkrat tja v daljo in se je spomnil svoje rojstne vasi, spomnil se je umrle matere. In kadar se je spomnil matere, vselej mu je zdrsnila solza na lice, odkril se je in zmolil zanjo očenaš. Vseh naukov se je domislil, ki mu jih je dala ranjka mati na smrtni postelji, in je sklenil za trdno, da

se bo vedno ravnal po njih. »Ko bi mi stric pustili, natrgal bi cvetic, šel bi sam enkrat domov, če je prav daleč, in bi jih nasadil na materin grob: saj je tako prazen in trava raste najbrže po njem,« si je večkrat mislil. Rečem jim: »Glejte, stric, rad bi nesel cvetice na materin grob, da ne bo prazen. Saj me pustite stric, kaj ne?« In stric bi odgovorili: »Ker že tako siliš, pa pojdi!« Morda bi rekli tako — ali pa ne? Mogoče bi naježili obrvi in dejali: »Doma bodi, dela je dosti, kam boš hodil!« Lahko bi mi tako rekli.«

Tako je sanjal Anže na svoji klopi, zamišljen, glavo naslonjeno v dlani.

»Teta (tako je imenoval Treskarico) je rekla, da pride o Vseh svetih Lipe domov. Ravno tako velik je, kakor ti, samo malo bolj šibek je. V gimnazijo hodi, v drugo šolo, in priden je, je dejala. Bog ve, če bo hotel govoriti z menoj. Janez je rekel, da bova kmalu prijatelja.« In pomislil je Anže na mesto, na veliko vas, kjer so same lepe in visoke palače in kjer se vozijo ljudje v kočijah po cestah. Rad bi videl mesto, veliko in lepo, rad bi videl krasne cerkve z visokimi zvoniki.

Da mu je bil krajši čas, je delal Anže iz deščic, ki jih je prinesel s seboj, škrinjice, stolčke in mizice. Že od nekdaj ga je veselilo mizarstvo in na tihem si je želel, da bi postal mizar; razodel pa te misli še ni nikomur. Potrl se je nekoč dekli Neži predal v omari, kamor je devala obleko. Črviv je bil tudi predal nekoliko; les je bil slab in zlomil se je. Anže je naredil novega in ga vložil v omaro. Napravil je vse tako lično, da mu je rekel Janez: »Glej, glej fanta! Ti bi bil pa dober mizar; pa tako majhen še, pa ti že napravi, kakor bi se bil kje učil.« Tudi dekla Neža, Treskarica in celo Treskar, ki ni rad hvalil, tudi on je pohvalil tedaj Anžeta.

* * *

»Jutri mislim v Brinje. Če hočeš, se tudi ti, Anže, lahko pelješ z menoj v svojo rojstno vas,« je rekel čisto nepričakovano nekega večera Treskar, ko so bili vsi zbrani v družinski sobi.

»Oh, rad, rad, stric!« je vzkliknil Anže, ves vesel in rdeč v obraz.

»To pa namreč zato, ker si bil doslej ubogljiv in nisi napravil nobene nerodnosti,« govoril je dalje Treskar in ni prav nič izpremenil obraza. »Rjavcu se mora dati malo več zobjanja kakor po navadi, in zjutraj ob petih mora biti voz že pripravljen in osnažen, da se odpeljeva in da ne bo treba čakati,« je še rekel in odšel iz izbe.

Anže je bil vesel, da še kmalu ne tako; zakaj izpolnila se mu je želja, ki jo je nosil že dolgo v srcu. Šel je spat in zaspal je hitro.

Zjutraj na vse zgodaj je skočil s postelje, pomencal oči in se umil. Iz škrinje je vzal prazne hlače, telovnik in sukno in se je oblekel. Nato je stekel na reber, kamor je hodil past krave . . .

Pred hišo je stal že voz, lep in svetel, in rjavec je bil že uprežen. Janez je prinesel še bič in je potapljal konja po vratu. Treskar je prišel iz hiše, šel k vozu, pogledal, če je vse v redu, in je sedel nanj.

»Kje pa je fant?« je zaklical in se ozrl. »Konj pripravljen, voz pripravljen, njega pa še ne. Veš ti, Janez, kje je?«

V tem prisopihla Anže izza ogla, držeč v roki šop cvetic.

»Kje si pa bil? Kaj pa ti bo ta trava?« vpraša Treskar.

»Na materin grob jih bom vsadil,« odgovori Anže navdušeno.

Treskar se je obrnil na drugo stran. Ako bi ga bil kdo opazoval, bi bil videl, da je imel solze v očeh. Dobro srce je imel Treskar vseeno, čeprav je bil drugače hladnokrven in ga ni genila vsaka mehkoča.

Anže je sedel na voz poleg strica. »Srečno se vozita!« je še zaklicala Treskarica na pragu, in voz je oddržal po beli cesti. (Konec prih.)

K voličem voziček!

Pri Veselovih je pa res veselo. Trije dečki: Videk, Štefek in Cenček so pridni, živi in veseli, zato sta jih vesela tudi oče in mati. Radi storé ti otroci, kar se jim veli; zato jim pa tudi starši radi napravijo kako veselje. Mali Cenček je večkrat pravil, kako lep par voličkov ima Tičarjev Tinček — in glejte: sv. Nikolaja jutro sta že stala dva volička v Čenčkovem reščetu, katero je bil »nastavil« Nikolaju. Toda čemu naj sta volička, še celo vprežena v jarem, če pa ni voza, da bi se kaj vozilo in prepeljavalo? Seveda so za ta nedostatek zvedeli tudi Veselov oče, in ni bilo drugače, da so se morali polotiti kolarstva. —

Akoravno niso bili izučeni kolar, je šlo delo vseeno urno izpod rok; sosebno, ker so imeli dva marljiva pomagata, Štefka in Cenčka.

Komaj so izrekli: »Žago in sveder bomo najprej rabili,« že je bilo oboje pri rokah. Oče pa so iz drvarnice prinesli pripravno ješovo debečce in iz njega kar našagali kolesca za novi voz in jim s svedrom napravili v sredi luknje, da bi se mogla natakniti na osi.

Zveste opazovalce so imeli, ko so mojstrili novi voziček. Vsi trije — Videk, Štefek in Cenček — kar trenili niso z očmi, tako verno so občudovali očetovo ročnost. Vendar, kadar so rekli: tega ali onega je treba, je bilo pa tudi, kot bi trenil, na mestu.

Ni že več mnogo manjkalo do začetka šole, ko se je završeval v očetovih rokah novi voziček. Vidka je hudo imelo, da bi videl, kako bo prvič stekla nova proga; toda ni mu bilo usojeno, da bi bil dočakal ta slovesni trenotek. Vse si je že uredil za šolo in si obesil že torbico preko ramen, da bi kar skočil v šolo, ko bi le enkrat videl, kako se bo vozilo. Ves zaverovan v očetovo delo, bi bil gotovo zamudil šolo, da ga niso opomnili oče, češ, da je zadnji čas, da gre. No, in Videk je bil tako ubogljiv deček, da je slušal očeta ali mater na prvo besedo. Se je pa potem po šoli toliko brezskrbneje udeleževal mnogovrstne, lahke ali težavne, nevarne ali vesele vožnje. Od tega dneva se je namreč pri Veselovih vse le vozilo, nosili niso več.